

Секція: Державне управління, самоврядування і державна служба

Дурман Олена Леонідівна

кандидат наук з державного управління, старший викладач

Херсонський національний технічний університет,

м. Херсон, Україна

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНОВЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ СТРУКТУР УКРАЇНИ

Досліджуючи хід історії розвитку зовнішньої політики української держави та становлення її зовнішньополітичних структур, можна спостерігати глобальні зрушення та позитивну тенденцію щодо розвитку зовнішньополітичних зв'язків, переорієнтації української держави на засади цінностей західної демократії та серйозної участі у світовій політиці. За роки незалежності Україна набула значного досвіду формування зовнішньополітичного курсу.

Створення і становлення Міністерства закордонних справ України як повноцінної державної структури пов'язане з проголошенням 10 червня 1917 року I Універсалу Української Центральної Ради [1] і створенням Української Народної Республіки (УНР).

22 грудня 1917 року Голова Генерального Секретаріату Української Народної Республіки, проголошеної III Універсалом Центральної Ради [2], Володимир Винниченко і Генеральний секретар з міжнаціональних справ Олександр Шульгин підписали «Законопроект про створення Генерального секретарства міжнародних справ», який цього ж дня був схвалений на засіданні Уряду УНР [3].

Важливий імпульс подальшому розвитку української зовнішньополітичної служби надав оприлюднений 12 січня 1918 року IV Універсал Центральної Ради [4], в якому УНР проголошувалася

«самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою Українського Народу».

Саме в цей час розпочинається активна робота над створенням мережі дипломатично-консульських установ, діяльність яких регулювалася державними законами та нормативними документами Генерального секретарства міжнародних справ (згодом – Міністерства закордонних справ); формуванням відповідної правової бази дипломатичної діяльності; підготовкою дипломатичних кадрів.

З приходом до влади 28 квітня 1918 року Гетьмана Української Держави Павла Скоропадського український уряд продовжив розбудову національної зовнішньополітичної служби. Було визначено три основні напрями зовнішньої політики Української Держави: «встановлення дружніх відносин з країнами Четвертого Союзу; вирішення спірних територіальних проблем з сусідніми державами; встановлення дипломатичних відносин з нейтральними державами».

Вагомий внесок у розвиток української зовнішньополітичної служби зробив міністр закордонних справ Дмитро Дорошенко, який очолив міністерство у травні 1918 року. Саме Д. Дорошенко досяг важливих дипломатичних результатів, створив ефективну структуру українського МЗС і розвинув законодавчу базу зовнішньополітичної діяльності [5].

Невід'ємною сторінкою в історію української дипломатії увійшла зовнішньополітична діяльність Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). За час своєї діяльності уряд ЗУНР налагодив широкі дипломатичні контакти, відкривши власні представництва в багатьох країнах.

У липні 1919 року уряд ЗУНР відрядив окрему делегацію на Паризькі мирні переговори, де представники ЗУНР активно співпрацювали з дипломатичною місією УНР.

Одночасно із державотворчими зусиллями, яких докладали уряди УНР та ЗУНР, Гетьманату та Директорії, вже починаючи з липня 1917 р.

відбувалося формування паралельних державних структур Радянської України.

З самого початку формування владних структур Радянської України виконання «зовнішньополітичних функцій» було певною мірою покладене на Народне секретарство міжнаціональних справ, яке згодом було перетворене на Народне секретарство міжнародних справ [3].

За час своєї діяльності уряд УСРР розгорнув мережу власних дипломатичних представництв. Зокрема, представники УСРР перебували у Варшаві, Берліні, Празі.

Водночас, ситуація кардинально змінилася після утворення в грудні 1922 року Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Всі зовнішньополітичні, економічні, торговельні зв'язки України невдовзі перейшли у підпорядкування союзного центру, а УСРР була позбавлена права на власну зовнішньополітичну діяльність [3].

Таким чином, на початку 20-х років ХХ ст., Україна втратила не лише державність – спочатку фактичну, а потім і формальну, але й на довгі роки позбулася можливості формувати і втілювати власну зовнішню політику.

У зв'язку з необхідністю підвищення ролі Радянського Союзу в післявоєнному світі 1 лютого 1944 року сесія Верховної Ради СРСР прийняла Закон «Про надання Союзним Республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин та про перетворення у зв'язку з цим Народного Комісаріату Закордонних Справ із загальносоюзного в союзно-республіканський народний комісаріат». Цим актом після двадцятирічної перерви були формально поновлені права союзних республік у сфері зовнішньополітичної діяльності.

Як держава-засновниця ООН Україна (Українська РСР) брала участь у розробці Статуту цієї організації, формуванні її структури, органів та установ. У 1948-1949 і 1984-1985 роках Україна обиралася непостійним

членом Ради Безпеки ООН. Однак лише у 2000-2001 та 2016-2017 роках наша держава діяла як незалежний учасник міжнародних відносин [6].

Новий історичний етап у розвитку української дипломатії розпочався 16 липня 1990 року, коли Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України [7].

Згідно Конституції України [8] відповідальним за зовнішньополітичний курс країни є Президент України, який є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, дотримання Конституції України [9], прав і свобод людини і громадянина.

Безпосереднє керівництво зовнішньополітичними діями та дипломатичною службою держави уряд здійснює через Міністерство закордонних справ, керівникові якого Президент дає прямі доручення і контролює їх виконання.

У 2018 році був підписаний Указ Президента України про остаточне припинення участі України в роботі статутних органів Співдружності Незалежних Держав (СНД) та про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав [10]. Такий же підхід був підтриманий і в 2019 році прийняттям Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» [11].

Зовнішньополітичні пріоритети, оголошені президентом Зеленським В.В. на зустрічі з Президентом Європейської Комісії Жан-Клодом Юнкером, залишаються без змін – ЄС та НАТО [12].

В той же час залишається проблемою формування дієвих механізмів забезпечення суб'єктності зовнішньополітичного курсу України.

Література

- (I) Універсал української центральної ради до українського народу, на Україні й по-за Україною сущого. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-1.html>
1. (III) Універсал української центральної ради. URL: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html>
2. Історія та традиції зовнішньополітичної служби України. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/about-mfa/history>
3. Універсал Української Центральної Ради (IV). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18>
4. Солдатенко В. Ф. Дорошенко Дмитро Іванович // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. К: Знання України, 2004. Т.1 760 с.
5. Ukraine elected non-permanent member of UN Security Council. URL: <https://www.unian.info/politics/1153572-ukraine-elected-non-permanent-member-of-un-security-council.html>
6. Декларацію про державний суверенітет України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12>
7. Конституція України: Головний Закон України від 28 вересня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
8. Конституція України: Головний Закон України від 28 вересня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 травня 2018 року «Про припинення дії для України окремих міжнародних договорів, укладених у рамках Співдружності Незалежних Держав» : Указ Президента України від 19.05.2018 р. №139/2018. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1392018-24202>

10. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>
11. Президент України Володимир Зеленський зустрівся з Президентом Європейської Комісії Жан-Клодом Юнкером. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-ukrayini-volodimir-zelenskij-zustrivsyaz-preziden-55761>